

Motion till riksdagen 2025/26:4058

av Camilla Hansén m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2025/26:197 Ett likvärdigt betygssystem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om riskerna med nationella slutprov och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om resurser till information om det nya betygssystemet och meritvärdena och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilt värna de konstnärliga och övriga praktisk-estetiska ämnenas särart och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av alternativa urvalsmetoder och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ytterligare utreda tillgängligheten till slutprov och översättning till teckenspråk och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kontinuerlig uppföljning och utvärdering och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svensk skola behöver ett nytt betygssystem. Behovet har varit påtagligt länge och sammanfattas väl i betygsutredaren Magnus Henreksons uttalande i Vi lärare mot slutet av utredningstiden:

Dagens betygssystem är bland det mest demoraliserande som finns i Sverige. Det är godtyckligt, skadligt och korrumperande. Jag tycker även att det är emotionellt väldigt stötande.

Miljöpartiet instämmer i att det behövs ett nytt betygssystem. Det nuvarande är skadligt för ungas kunskapsutveckling, framför allt genom det som kallas den skarpa F-gränsen. Syftet med det nya betygssystemet beskrivs också som att lärares och elevers fokus ska

flyttas från betygen i sig till kunskap. Det är en viktig ambition. Här vill Miljöpartiet framhålla vikten av att det är behöriga och legitimerade lärare som bedriver undervisning och betygsättning. Det är en grundläggande förutsättning för att sätta större fokus på kunskap. Här krävs politisk samling.

Det svenska betygssystemet har i dag flera olika syften. Dels förväntas betyg ge information om och återkoppling på elevens kunskapsutveckling till elever och vårdnadshavare, dels syftar de till motivation och incitament för elever att lära sig mer och utvecklas. I viss mån används betygen också som ett mått på skolans kvalitet och som argument vid resurstilldelning. Det vetenskapliga stödet för att betyg fyller de syftena är svagt. Slutligen fungerar betygen som urvalsinstrument vid antagning till vidare studier på gymnasial och eftergymnasial nivå.

Miljöpartiet oroas av det ensidiga fokuset på betyg och kontroller i utbildningen. Betyg ska användas när det finns skäl för det, t.ex. som ett av flera urvalsinstrument för fortsatta studier. Det finns inte vetenskapligt stöd för att betyg bidrar positivt till elevernas kunskapsutveckling, och vi motsätter oss betyg på mellanstadiet men accepterar betyg redan från årskurs sju, trots att det huvudsakligen kan fylla en funktion som urvalsinstrument. Det innebär att det är Miljöpartiets mening att det inte längre ska vara tillåtet att sätta betyg från årskurs fyra för de skolhuvudmän som vill det, på grund av bristande vetenskapligt stöd för att det är bra för eleverna.

Dagens betygssystem gör att unga tidigt hindras från att etablera sig i samhället genom att det utesluter en för stor andel unga från vidare studier på gymnasiet. Av de 124 000 elever som gick ut nian våren 2025 var 84,1 % behöriga till ett nationellt gymnasieprogram. Det innebär att 19 700 elever var obehöriga och alltså inte kunde fortsätta sin utbildning på ett nationellt program (Skolverket). Den elevgruppen är också överrepresenterad bland de ungdomar som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden, eftersom det i dag är i princip nödvändigt att ha en gymnasieutbildning för att få en anställning.

Dagens system innebär med andra ord att vi i praktiken har en skola som slår ut barn redan i tidig ålder. Alla elever har rätt till en rättvis bedömning av sina kunskaper som på riktigt ger information om kunskapsutvecklingen, motiverar eleverna att lära sig mer och stöder en positiv personlig utveckling. Betyg fyller inte den funktionen. Bedömningen ska ligga till grund för att elever får stöd i rätt tid, men inte heller den funktionen fyller betygen, eftersom svensk skola fortfarande lägger stora resurser på stöd sent under skoltiden och misslyckas med att ge rätt stöd i rätt tid. Skolverket visade i en rapport om elever med slutbetyget F i matematik att hälften av dem hade F i matematik i årskurs sex, och bara en fjärdedel av dem klarade nationella proven i årskurs 3. Det visar tydligt att betyg, och tidiga nationella prov, är otillräckligt för att garantera rätt stöd i rätt tid.

Vi har ett betygssystem som slår ut elever och där en varning för underkänt beskrivs som ett sätt för att skolan ska ge det stöd eleven redan har rätt till, men det händer inte. Dessutom orsakar den skarpa gränsen för godkänt ohälsa genom att underkända betyg riskerar att radera elevernas självkänsla och motivation i skolan, något som drabbar dem som redan har det tuffast i skolan.

Miljöpartiet har drivit på för att avskaffa den skarpa godkäntgränsen och är positiva till att regeringen nu föreslår ett betygssystem som tar bort den. Det är oklart om systemet kommer att leda till mer fokus på kunskap och mindre fokus på prov och betyg. Det är exempelvis inte tydligt hur en tiogradig betygsskala ska bli tydligare för lärare att använda och enklare för elever att förstå. Det är heller inte tydligt hur det faktum att Sverige fortfarande har en marknadsskola där betyg är ett konkurrensmedel kommer att påverka betygssystemet på sikt. Det nya betygssystemet bygger även på digitala, nationella slutprov.

Det är oklart om Skolverket har förmåga att säkerställa digitala system för att hantera det stora antalet elever som ska göra många olika prov vid samma tid. De digitala nationella proven har inte kunnat genomföras efter ett stort och kostsamt utvecklingsarbete. Det får ifrågasättas om kapaciteten för att ta fram system för nationella slutprov finns.

Miljöpartiet står huvudsakligen bakom förslaget till nytt betygssystem för att minska utslagningen och öka likvärdigheten men kommenterar några delar särskilt.

Att undervisa för provet och ”high stakes test”

Det föreslagna systemet för likvärdiga betyg och meritvärden lägger stor tyngdpunkt på nationella slutprov som huvudsakligen ska rättas digitalt och följaktligen har frågor som bygger på att de ska fungera med digital rättning med stort inslag av flervalsfrågor och korta svar. Flera remissinstanser påpekar risken för hur det kan komma att påverka lärares undervisningsmetoder och leda till att undervisningen utformas för att prestera goda resultat på provet, i stället för att hålla fokus på hela ämnets bredd och olika sätt att visa kunskap på. Eleverna riskerar att lära sig för provet, snarare än för livet. Det står i motsats till regeringens intention att det nya betygssystemet ska fokusera mer på kunskaper än betyg.

Elever beskriver stress kopplat till prov och i rapporten ”Det enda jag tänker på är stress och skola” av Tim Bergling Foundation, Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd (2024) framkommer det tydligt att prov påverkar många ungas hälsa negativt redan som det är i dag med lärarnas egna prov och de nationella proven. Att ha ett betygssystem som lägger stor vikt vid enskilda, extra avgörande prov, s.k. high stakes tests, är att utsätta unga för större stress eftersom de nya nationella slutproven kommer att vara än mer avgörande.

För att förebygga de negativa konsekvenserna av den förväntade ökande provbelastningen krävs dels att undervisning och bedömningen görs av behöriga och legitimerade lärare. Utöver den grundförutsättningen behöver det göras stora informationsinsatser om det nya betygssystemets tiogradiga betygsskala och beräkning av meritvärde för att undvika onödig stress hos både lärare och elever.

Konstnärliga ämnen och utbildningar

Miljöpartiet har under många år arbetat för att kulturen ska få en stark roll i skolan. Undervisning med inslag av estetik och kreativitet kan förbättra inlärning och förmåga till kritiskt tänkande. Det är viktigt att även elever som kommer från studieovana hem får tillfälle att lära känna estetiska ämnen. Undervisning i estetiska ämnen kan även bidra till att elever mår bättre, att stress minskar och att de får en mer positiv inställning till skola och lärande.

Konst och kultur är inte en yttlig smyckning eller enkel förströelse. Det är vägar till att förstå världen och att kunna arbeta kreativt och nyskapande med avancerade processer. Det vi lär oss i de estetiska ämnena hjälper lärandet i stort. Vi vill ge estetiska kunskaper större plats i utbildningen, från förskola till folkbildning, från kulturskola till konstnärliga högre utbildningar och forskning. Miljöpartiet vill att estetiska läroprocesser ska värnas genom hela utbildningskedjan, från förskola till lärarutbildning och konstnärliga högre utbildningar.

Kungliga Musikhögskolan framför i sitt remissvar på utredningen oro för hur det nya systemet påverkar konstnärliga ämnen dels vad gäller bedömning, dels vad gäller antag-

ning till vidare studier. Miljöpartiet instämmer i riskerna och vill att regeringen genomförandet av reformen särskilt värnar de konstnärliga och övriga praktisk-estetiska ämnena. Det är viktigt med hög kvalitet på undervisningen genom hela utbildningssystemet och att de som är intresserade har goda möjligheter att välja och antas till estetiska utbildningar på gymnasiet och folkhögskolor och högre utbildning i Sverige och utomlands. Det är viktigt för rekrytering av musiklärare och yrkesmusiker, och i förlängningen för svensk kultur. Miljöpartiet vill att regeringen i genomförandet av reformen särskilt värnar de konstnärliga och övriga praktisk-estetiska ämnenas särart och utöver det finansierar större behov av alternativa urvalsmetoder för vidare studier efter både grundskola och gymnasium.

Slutprov på svenskt teckenspråk

Nationella slutprov ska införas även i specialskolan och resursskolor, vilket SPSM avstyrker i sitt remissvar eftersom man menar att förutsättningarna för att genomföra förslaget inte har utretts. I utredningen anges att det är viktigt av likvärdighets- och legitimitetsskäl att elever i specialskolan kan genomföra de nationella slutproven, som i första hand ska konstrueras så att de är tillgängliga för alla elever. Adekvata, men inte förenklande, anpassningar får ske. Ett sätt att öka tillgängligheten för döva och hörselskadade elever är att slutproven översätts till svenskt teckenspråk, eftersom specialskolan är en tvåspråkig skolform där vissa elever har teckenspråk som modersmål och sitt starkaste språk. Det är viktigt att eleverna får använda sitt starkaste språk för att elevernas ämneskunskaper ska få en rättvisande bedömning. Miljöpartiet uppmanar regeringen att i förordningsarbetet utreda förutsättningarna för tillgängliga slutprov och översättning till teckenspråk.

Kontinuerlig uppföljning och utvärdering

Regeringen sjösätter nu en mängd stora reformer som kommer att påverka svensk skola under lång tid. Det är av stor vikt att förändringar förbereds, att kompletterade utredningar görs och att genomförandet följs upp, utvärderas och vid behov justeras. Det gäller både innehåll och tidsplan. För det här behöver regeringen avsätta tillräckligt med resurser. De elever som berörs av de här förändringarna får inte andra chanser till slutprov och meritvärden; det är viktigt att det är ett välfungerande system som sjösätts och det behöver fungera även för första kullen elever. Bland andra Statskontoret lyfter i sitt remissvar att utvärdering inte bara ska ta sikte på själva betygssystemet utan också på effekter vad gäller innehåll och utformning av undervisning och effekter på elevernas kunskaper, lärarnas situation och yrkets attraktivitet. Även frågor om rättssäkerhet behöver följas upp. Miljöpartiet instämmer i de synpunkterna.

Camilla Hansén (MP)

Mats Berghund (MP)

Jan Riise (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Ulrika Westerlund (MP)